

Dawid Miąsik

Sprawa wspólnotowa przed sądem krajowym

Wspólnotowy system ochrony prawnej ma mieszany i zdecentralizowany charakter. Składają się na niego ETS i SPI (poziom europejski) oraz sądy państw członkowskich UE (poziom krajowy). Ciężar egzekwowania norm prawa wspólnotowego i zapewnienia skuteczności wynikającym z nich obowiązkom lub uprawnieniom spoczywa *de facto* na sądach krajowych. Stosując prawo wspólnotowe sądy polskie występują w roli sądów wspólnotowych w ujęciu funkcjonalnym.¹ Jedynym sądem, który należy zawsze traktować jako sąd wspólnotowy, jest Sąd Okręgowy w Warszawie – XXII Wydział Wspólnotowych Znaków Towarowych i Wzorów Przemysłowych. Pozostałe sądy i trybunały Rzeczypospolitej Polskiej będą występowały w charakterze sądów wspólnotowych wyłącznie wówczas, gdy będą rozpoznawały sprawy o charakterze wspólnotowym. Dlatego problematyka omawiana w niniejszym artykule jest istotna dla wymiaru sprawiedliwości.

1. Wprowadzenie

Zdefiniowanie sprawy wspólnotowej² pozwala się zorientować sądom krajowym każdego rodzaju i szczebla, w jakich postępowaniach działają one jako sądy wspólnotowe. Tylko w przypadku postępowań zaliczanych do spraw wspólnotowych sąd krajowy ma obowiązek stosowania prawa wspólnotowego jako części krajowego porządku prawnego państwa członkowskiego.³ Musi respektować m.in. formułę *Peterbroeck/van Schijndel* (stosowanie prawa wspólnotowego *ex officio*),⁴ *Simmenthal* (odmowa zastosowania przepisów prawa krajowego sprzecznych z prawem wspólnotowym),⁵ *van Gend en Loos* (uwzględnienie roszczeń opartych na bezpośrednio skutecznych przepisach prawa wspólnotowego),⁶ *Factortame* (obowiązek zapewnienia adekwatnego środka ochrony prawnej),⁷ *Kühne & Heitz* (wzruszenie ostatecznych decyzji administracyjnych),⁸ *Yonkman*

(bezpośrednie zastosowanie do osób dyskryminowanych rozwiązań przewidzianych dla osób uprzywilejowanych),⁹ *Cordero Alonso* (wyrok krajowego sądu konstytucyjnego w przedmiocie konstytucyjności przepisów implementujących dyrektywę nie wyłącza odmiennego rozstrzygnięcia na podstawie tak samo brzmiącej zasady ogólnej prawa wspólnotowego),¹⁰ *Colson & Kamann/Pupino* (obowiązek prowspólnotowej i pronunijnej wykładni przepisów prawa krajowego)¹¹ czy też *Adeneler/Mangold* (obowiązek wykładni prawa krajowego zgodnej z dyrektywą od daty jej wejścia w życie, a nie od daty upływu terminu implementacji).¹² Tylko w takich sprawach niezastosowanie lub nieprawidłowe zastosowanie prawa wspólnotowego skutkuje wadami orzeczenia, które mogą zostać skorygowane przez sąd wyższej instancji lub w ramach nadzoru judykacyjnego. Tylko w takich sprawach można mówić o odpowiedzialności państwa członkowskiego z tytułu naruszenia TWE lub wyrządzenia

1 A. Wróbel, *Pytania prawne sądów państw członkowskich do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (Sądu Pierwszej Instancji)* w: (red.) A. Wróbel, *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Kraków 2005, s. 778; D. Kornobis-Romanowska, *Kompetencje wspólnotowe sądów krajowych – przegląd zagadnień w: Stosowanie prawa wspólnotowego w prawie wewnętrznym z uwzględnieniem prawa polskiego*, (red.) D. Kornobis-Romanowska, Warszawa 2004, s. 14.
2 Termin „sprawa wspólnotowa” jest używany w doktrynie, zob. A. Wilk, P. Wróbel, *Orzecznictwo sądów administracyjnych w sprawach wspólnotowych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/2, s. 49; D. Kornobis-Romanowska, *Sąd krajowy w prawie wspólnotowym*, Kraków 2007, s. 123.
3 D. Kornobis-Romanowska, *Sąd krajowy...*, s. 123.
4 Sprawy: C-312/93, *Peterbroeck*, ECR [1995] I-4599 i C-430-431/93, *Van Schijndel*, ECR [1995] I-4705; por. szerzej K. Kowalik-Bańczyk, *Uwzględnianie przez sąd z urzędu zarzutów opartych na prawie wspólnotowym*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2007/12, s. 10.
5 106/77, *Simmenthal*, ECR [1978] 629, szerzej zob. A. Frąckowiak-Adamska, *Kompetencje do niezastosowania przez sędziego krajowego przepisu ustawy niezgodnego z Konstytucją lub prawem wspólnotowym w: Stosowanie prawa wspólnotowego...*, s. 167-194.
6 26/62, *Van Gend & Loos*, ECR [1963] 1, zob. szerzej M. Szpunar, *Bezpośredni skutek dyrektywy w postępowaniu przed sądem krajowym (Uwagi na tle najnowsze-go orzecznictwa)*, „Państwo i Prawo” 2004/9, s. 56; M. Szpunar, *Bezpośredni*

skutek prawa wspólnotowego – jego istota oraz próba uporządkowania terminologii, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/2, s. 4; K. Wójtowicz, *Bezpośredni skutek przepisów prawa wspólnotowego w porządku prawnym RP*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004/2, s. 43; D. Wojtczak, *Bezpośredni skutek prawa wspólnotowego w: Stosowanie prawa wspólnotowego...*, s. 43-82; M. Piechocki, *Bezpośrednia horyzontalna i incydentalnie horyzontalna skuteczność dyrektyw w krajowym porządku prawnym w: Stosowanie prawa wspólnotowego...*, s. 83-112.
7 C-213/99, *Factortame*, ECR [1990] I-2433.
8 C-453/00, *Kühne & Heitz*, Zb. Orz. [2004] I-837.
9 C-231/06 do C-233/06, *Yonkman*, Zb. Orz. [2007] I-05149.
10 C-81/05, *Cordero Alonso*, Zb. Orz. [2006] I-7569.
11 14/83, *Von Colson i Kamann*, ECR [1984] 1891; S. Biernat, *Wykładnia prawa krajowego zgodnie z prawem wspólnotowym w: Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych*, (pod red.) C. Mika, Toruń 1998, s. 123-148; C. Mik, *Wykładnia zgodna prawa krajowego z prawem Unii Europejskiej w: Polska kultura prawna a proces integracji europejskiej*, (pod red.) S. Wrótkowskiej, Kraków 2005, s. 11; K. Kowalik-Bańczyk, *Prowspólnotowa wykładnia prawa polskiego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/3, s. 9; E. Maniewska, *Prowspólnotowa wykładnia prawa polskiego w poakcesyjnym orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/1, s. 49.
12 C-212/04, *Adeneler*, Zb. Orz. [2006] I-6057 i C-144/04, *Mangold*, Zb. Orz. [2005] I-9981.

jednostce szkody.¹³ Jak orzekł bowiem sam ETS – „decydując o sprawie dotyczącej sytuacji spoza zakresu prawa Wspólnoty, sąd krajowy nie jest zobowiązany, na podstawie prawa Wspólnoty ani do interpretacji prawa krajowego zgodnie z prawem Wspólnoty, ani do niestosowania prawa krajowego”.¹⁴ W sprawach takich odwołania do prawa wspólnotowego będą miały jedynie walor prawnoporównawczy i perswazyjny.¹⁵

2. Pojęcie sprawy wspólnotowej

Sprawą wspólnotową jest sprawa, której przedmiot jest objęty zakresem zastosowania prawa wspólnotowego.¹⁶ Definicja ta bazuje na używanych przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości (dalej jako ETS lub Trybunał) sformułowaniach, wskazujących na wspólnotowy charakter sprawy: 1) „związek z prawem wspólnotowym”;¹⁷ 2) „sprawa przed sądem krajowym nie wchodzi w zakres stosowania art. 39 WE”;¹⁸ 3) „sytuacja, która pozostaje we właściwości prawa wspólnotowego”;¹⁹ 4) „sytuacje (...) w szczególności związane z korzystaniem z podstawowych swobód zagwarantowanych przez traktat oraz korzystaniem z zagwarantowanej przez art. 18 WE swobody przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich”;²⁰ 5) zastosowanie przepisów prawa wspólnotowego pozostaje w „związku z treścią i przedmiotem sporu przed sądem krajowym”;²¹ 6) „czy sytuacja taka jak ta w postępowaniu przed sądem krajowym wchodzi w zakres zastosowania prawa wspólnotowego, w szczególności art. 18 ust. 1 WE”.²² W nowych państwach członkowskich do wskazanego powyżej aspektu przedmiotowego należy także dodać aspekt temporalny.²³

Sprawami wspólnotowymi są postępowania, w których sąd krajowy musi zastosować prawo wspólnotowe celem rekon-

strukcji podstawy normatywnej orzeczenia.²⁴ Prawo wspólnotowe może stanowić bezpośrednio materialnoprawną podstawę prawną dla żądań jednostki (w przypadku wywodzenia określonych praw z normy wspólnotowej) lub oddziaływać na ostateczną podstawę prawną rozstrzygnięcia opartego na prawie krajowym (w przypadku kwestionowania dopuszczalności zastosowania prawa krajowego, lub gdy konieczne jest zmodyfikowanie rezultatów wykładni przepisu prawa krajowego w drodze prowspólnotowej lub prounijnej wykładni).²⁵ Z powyższego wynika, że decydujące – z punktu widzenia problematyki omawianej w niniejszym opracowaniu – jest nie to, czy sąd krajowy w ogóle powołał się na prawo wspólnotowe w uzasadnieniu orzeczenia, ale czy prawo wspólnotowe stanowiło (lub powinno stanowić) podstawę prawną rozstrzygnięcia, rozumianą w ten sposób, iż z prawa wspólnotowego wywiedziono określone prawa lub obowiązki, które następnie odniesiono do roszczeń lub zarzutów strony postępowania, ponieważ przedmiot sporu był objęty zakresem zastosowania prawa wspólnotowego *rationae materiae*.²⁶ Jeżeli mimo żądań strony sąd odmawia zastosowania prawa wspólnotowego, prawidłowo uznając, że nie znajduje ono zastosowania w sprawie, to postępowanie nie będzie miało charakteru wspólnotowego.²⁷ Wadliwa odmowa zastosowania prawa wspólnotowego mimo odpowiednich żądań lub argumentów stron postępowania, jak i niezastosowanie prawa wspólnotowego z uwagi na przeoczenie przez sąd lub strony postępowania wspólnotowego charakteru sprawy bądź nieprawidłowe ustalenie jego zakresu zastosowania, nie pozbawia postępowania statusu sprawy wspólnotowej.

Sprawa może mieć charakter wspólnotowy od samego początku, ale także może nabyć taki charakter wskutek wydania rozstrzygnięcia przez ETS, z którego będzie wynikało, że prawo

13 W. Sanetra, *W kwestii odpowiedzialności za wyrządzenie szkody przez wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem wspólnotowym*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/3, s. 7; W. Sanetra, *Za jakie naruszenia prawa wspólnotowego przez sąd najwyższego szczebla należy się odszkodowanie. Uwagi na marginesie wyroku w sprawie Traghetti*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/9, s. 6; N. Półtorak w: *Proceduralne aspekty dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa wspólnotowego przez państwa członkowskie* w: (red.) A. Wróbel, *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Kraków 2005, s. 825; por. także W. Sadowski, *Granice odpowiedzialności odszkodowawczej państw członkowskich za orzeczenia sądów – glosa do wyroku ETS z 13.06.2006 r. w sprawie C-173/03 Traghetti del Mediterraneo*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/11, s. 41; T.T. Koncewicz, *Wspólnotowa zasada odpowiedzialności odszkodowawczej państwa za działalność sądów krajowych* w: *Stosowanie prawa wspólnotowego...*, s. 195–214.

14 C-264/96, *Imperial Chemical Industries*, ECR [1998] I-4695, pkt 34, zob. również 20/87, *Gauchard*, ECR [1987] 4879, pkt 12.

15 Tak wprost SN w wyrokach z 9.08.2006 r. (III SK 6/06) oraz z 6.12.2007 r. (III SK 16/07), tak też należy oceniać odwołania do prawa wspólnotowego w wyroku SN z 2.01.2007 r. (V CSK 311/06).

16 C-6/01, *Anomar*, ECR [2003] I-8621, pkt 39; C-403/03, *Schempp*, Zb. Orz. [2005] I-6421, pkt 13; C-459/99, *MRAX*, ECR [2002] I-6591, pkt 39; C-206/91, *Poirrez*, ECR [1992] I-6685, pkt 10–12, C-60/00, *Carpenter*, ECR [2002] I-6279, pkt 28; C-60/91, *Postępowanie karne p. Baptista Morais*, ECR [1992] I-2085. W tym kierunku idą również wypowiedzi S. Biernata w: „Europejskie” orzecznictwo sądów polskich przed przystąpieniem do Unii Europejskiej, „Przegląd Sądowy” 2005/2, s. 23; M. Tomaszewskiej i S. Majkowskiej-Szulc w: *Obywatelstwo UE a dostęp do świadczeń socjalnych – glosa do postanowienia SO w Koszalinie z 13.11.2006 r.*, (IV U 1660/06), „Europejski Przegląd Sądowy” 2007/7, s. 56; tak wprost D. Kornobis-Romanowska, *Sąd krajowy...*, s. 123; Z. Brodecki, T.T. Koncewicz, *Delimitacja prawa wspólnotowego w ramach sądowej wspólnoty interesów – glosa do postanowienia ETS z 6.10.2005 r. w sprawie C-328/04 Attila Vajnai*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/9, s. 52; S.L. Kaleda, *Właściwość Trybunału Sprawiedliwości do wydawania orzeczeń wstępnych w sytuacji krajowej* w: *Studia z prawa Unii Europejskiej*, (red.) S. Biernat, Kraków 2000, s. 137; A. Frąckowiak-Adamska, *Obowiązek poszanowania*

prawa wspólnotowego w dziedzinach należących do kompetencji wyłącznych państw członkowskich, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/3, s. 19; A. Wilk, P. Wróbel, *Orzecznictwo sądów administracyjnych...*, s. 49–50. Do podobnych wniosków prowadzi analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego – por. wyroki SN z: 22.02.2007 r. (I PK 242/06); 4.01.2008 r. (I UK 182/07) oraz postanowienie SN z 20.02.2008 r. (III SK 23/07).

17 C-192/05, *Tas-Hagen*, Zb. Orz. [2006] I-10451, pkt 28.

18 C-520/04, *Turpeinen*, Zb. Orz. [2006] I-10685, pkt 17.

19 C-184/99, *Grzelczyk*, ECR [2001] I-6193, pkt 33; C-224/02, *Pusa*, Zb. Orz. [2004] I-5763, pkt 17.

20 C-209/03, *Bidar*, Zb. Orz. [2005] I-2119, pkt 33; C-403/03, *Schempp*, Zb. Orz. [2005] I-6421, pkt 16.

21 C-36/02, *Omega*, Zb. Orz. [2004] I-9609, pkt 22.

22 C-499/06, *Nerkowska*, www.curia.eu, pkt 20.

23 W tym ujęciu sprawą wspólnotową będzie sprawa, której przedmiot jest objęty zakresem normowania prawa wspólnotowego *rationae materiae* i która dodatkowo dotyczy skutków zdarzeń mających miejsce po dacie akcesji lub trwających sytuacji powstałych przed przystąpieniem, zob. N. Półtorak, *Pytania prejudycjalne sądów polskich dotyczące stanów faktycznych sprzed akcesji* w: (red.) C. Mik, *Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS*, Toruń 2006, s. 265–284 oraz S.L. Kaleda, *Przejęcie prawa wspólnotowego przez nowe państwo członkowskie. Zagadnienia przejściowe oraz międzyczasowe*, Warszawa 2003, zwłaszcza s. 127. Obecnie kwestia ta – w odniesieniu do polskiego systemu prawnego – ma marginalne znaczenie.

24 D. Kornobis-Romanowska, *Sąd krajowy...*, s. 123.

25 Sprawą wspólnotową będzie sprawa, w której sąd krajowy ocenia, czy przepisy prawa krajowego są zgodne z prawem wspólnotowym, zarówno jeśli uzna je za sprzeczne i odmówi ich zastosowania, jak i gdy uzna, że są niezgodne, ale stwierdzona niezgodność jest uzasadniona na podstawie derogacji traktatowej lub orzecznicy.

26 D. Kornobis-Romanowska, *Sąd krajowy...*, s. 123; podobnie S. Biernat, „Europejskie” orzecznictwo sądów polskich..., s. 5.

27 Zob. np. wyroki SN z: 2.01.2007 r. (V CSK 311/06); 9.08.2006 r. (III SK 6/06); 6.12.2007 r. (III SK 20/07).

wspólnotowe stosuje się do ustalonych przez sąd okoliczności faktycznych.²⁸ Status wspólnotowy takiej sprawy „aktywuje” się wówczas z pewnym opóźnieniem, spowodowanym koniecznością rozwiania wątpliwości sądu krajowego w przedmiocie zakresu przedmiotowego prawa wspólnotowego.²⁹ Wynika to z trudności z ustaleniem zakresu zastosowania prawa wspólnotowego, który z natury procesu integracyjnego w ramach Wspólnoty ma charakter dynamiczny.

Trybunał nie posługuje się pojęciem sprawy wspólnotowej. Wydaje się, że jest to podyktowane obawą przed ryzykiem ograniczenia zakresu jurysdykcji i możliwości dynamicznego oddziaływania na proces integracji europejskiej. Trybunał porzeka na operowaniu określeniu „sprawa krajowa” (wewnętrzna, czysto wewnętrzna).³⁰ Określenie to służy wskazaniu postępowań, w których prawo wspólnotowe nie znajduje zastosowanie ze względu na brak wymaganego do spełnienia hipotezy normy wspólnotowej elementu transgranicznego. Dlatego nie należy traktować sprawy wspólnotowej jako przeciwieństwa sprawy czysto wewnętrznej. Wydaje się również, że nie należy utożsamiać sprawy wspólnotowej z kwestią dopuszczalności kierowania do ETS pytania prejudycjalnego. Pytania takie mogą być bowiem kierowane przez sądy zarówno w sprawach o charakterze wspólnotowym, jak i w sprawach krajowych.³¹ Analiza pytań kierowanych do ETS wskazuje bowiem, że bardzo często pytania sądu krajowego dotyczą zakresu zastosowania prawa wspólnotowego.³² Trybunał uznaje się zobowiązany do udzielania odpowiedzi, gdy pytanie dotyczy wykładni prawa wspólnotowego i pozostaje w związku ze stanem faktycznym sprawy rozpoznawanej przez sąd krajowy.³³ Pytanie prejudycjalne będzie niedopuszczalne w sytuacji, gdy jest „całkiem oczywiste, że interpretacja prawa wspólnotowego, o którą wnosi sąd krajowy, nie ma żadnego związku z rzeczywistym charakterem sprawy lub jej przedmiotem”.³⁴ Odpowiedź Trybunału może jednak przesądzać o tym, że prawo wspólnotowe w danej sprawie nie znajdzie zastosowania. Do sądu krajowego należy zaś zastosowanie orzeczenia wstępnego, tj. podjęcie odpowiedniego rozstrzygnięcia z wykorzystaniem odpowiedzi udzielonej przez ETS.³⁵ Jeżeli z odpowiedzi Trybunału wynika, że prawo wspólnotowe nie znajduje zastosowania w sprawie zawieszanej przed sądem krajowym, to wyda on rozstrzygnięcie, które nie będzie się opierało na prawie wspólnotowym.

Aby postępowanie sądowe miało przymiot sprawy wspólnotowej, niezbędne jest wskazanie łącznika między przedmiotem postępowania a prawem wspólnotowym.³⁶ Analiza orzecznictwa Trybunału i sądów polskich pozwala wyodrębnić następujące kategorie łączników, które sygnalizują (ale nie przesądzają) wspólnotowy charakter postępowania przed sądem: 1) element transgraniczny; 2) roszczenia lub zarzuty wywodzone z bezpośrednio skutecznych przepisów prawa wspólnotowego; 3) stosowanie przepisów prawa krajowego implementujących akty prawa pochodnego; 4) odwrotna dyskryminacja; 5) odesłanie do prawa wspólnotowego.

3. Sprawa wspólnotowa z elementem transgranicznym

Do spraw wspólnotowych, które teoretycznie najłatwiej zidentyfikować, należą sprawy z elementem transgranicznym, tj. związku przedmiotu postępowania z szeroko rozumianym przekraczaniem granic wewnętrznych Unii Europejskiej.³⁷ Relacja ta ma dwa warianty:

- zachowanie strony postępowania oddziałuje na obrót gospodarczy między państwami członkowskimi;
- przepisy prawa krajowego, które mają stanowić podstawę rozstrzygnięcia, wpływają na możliwość przemieszczania się osób, towarów, usług lub kapitału.

Sprawy tego rodzaju można podzielić na sprawy z zakresu: 1) swobód rynku wewnętrznego;³⁸ 2) prawa konkurencji³⁹ oraz 3) obywatelstwa unijnego.⁴⁰ Na istnienie elementu transgranicznego może wskazywać: wprowadzanie do obrotu towaru pochodzącego z innego państwa;⁴¹ wykonywanie działalności zawodowej w innym państwie członkowskim;⁴² zamieszkiwanie w innym państwie członkowskim;⁴³ sprowadzenie towaru z innego państwa członkowskiego;⁴⁴ zawarcie umowy sprzedaży towarów, usług lub licencji z przedsiębiorcą z innego państwa członkowskiego;⁴⁵ odbiór usług z innego państwa członkowskiego.⁴⁶

Wspomniana na wstępie teoretyczna łatwość uchwycenia elementu transgranicznego wynika z konstrukcji poszczególnych swobód rynku wewnętrznego, polegającej na zakazie ograniczeń, oraz szerokiej interpretacji wpływu na handel.⁴⁷ Generalnie, w świetle aktualnego orzecznictwa wystarczy, by można było uznać, że krajowe przepisy „zniechęcają” do korzystania z jednej z traktatowych wolności. Potwierdza to orzecznictwo SN, w któ-

28 C-112/91, *Werner*, ECR [1993] I-429, pkt 17; C-192/05, *Tas-Hagen...*, pkt 20.

29 Potwierdza to analiza wyroku ETS w sprawie *Nerkowskiej*. Przed udzieleniem odpowiedzi na pytanie SO w Koszalinie, ETS wyraźnie przypomniał, że należy najpierw rozważyć, czy przedstawione przez sąd krajowy pytanie w przedmiocie – *de facto* – zgodności przepisów krajowych dotyczących świadczeń dla szeroko rozumianych ofiar wojny z art. 18 TWE mieści się w zakresie zastosowania prawa wspólnotowego, zob. C-499/06, *Nerkowska*, www.curia.eu, pkt 20 i n.

30 K. Kowalik-Bańczyk, *Klauzula spraw czysto wewnętrznych – kurczący się obszar niestosowania prawa wspólnotowego w państwach członkowskich Wspólnoty Europejskiej*, „Przeгляд Prawa Europejskiego” 2003/3, s. 34.

31 Np. C-97/98, *Jägerskiöld*, ECR [1999] I-7319.

32 C-43/00, *Andersen and Jensen ApS*, *Skatteministeriet*, ECR [2002] I-379, pkt 16.

33 C-390/99, *Canal Satellite Digital*, ECR [2002] I-607, pkt 18; C-36/02 *Omega*, *Zb. Orz.* [2004] I-9609, pkt 19.

34 C-6/01, *Anomar...*, pkt 40; C-281/98, *Angonese*, ECR [2000] I-4139, pkt 18.

35 C-448/98, *Guimont*, ECR [2000] I-10663, pkt 22.

36 S. Acierno, *The Carpenter judgment – fundamental rights and the limits of the Community legal order*, 28 „European Law Review” 2003/3, s. 399–400.

37 C-6/01, *Anomar...*, pkt 39; 286/81, *Oosthoek's*, ECR [1982] 4575, pkt 9; 98/86, *Mathot*, ECR [1987] 809, pkt 8 i 9; C-515/99, *Reisch i in.*, ECR [2002] I-2157, pkt 24.

38 Przepisy TWE dotyczące swobód znajdują zastosowanie „tylko w zakresie, w jakim dotyczą sytuacji odnoszących się do wewnątrzwspólnotowego handlu”, por. C-6/01, *Anomar...*, pkt 39; zob. wyrok SN z 10.2.2006 r. (III CSK 112/05).

39 Wyrok SN z 9.08.2006 r. (III SK 6/06). Zob. K. Kowalik-Bańczyk, *Pojęcie „wpływu na handel” jako kryterium stosowania przez sądy krajowe wspólnotowego prawa konkurencji*, „Przeгляд Ustawodawstwa Gospodarczego” 2008/2, s. 24.

40 Postanowienie SO w Koszalinie z 13.11.2006 r. (IV U 1660/06).

41 Wyrok SN z 10.02.2006 r. (III CSK 112/05).

42 Wyrok SN z 23.08.2007 r. (I UK 68/07).

43 Postanowienie SO w Koszalinie z 13.11.2006 r. (IV U 1660/06).

44 Zob. m.in. wyrok WSA w Warszawie z 5.04.2007 r. (III SA/Wa 223/07), „Monitor Podatkowy” 2007/5, s. 2; wyrok WSA w Warszawie z 4.08.2006 r. (III SA/Wa 1381/06), LEX nr 201565.

45 C-36/02, *Omega...*, pkt 22.

46 C-17/00, *De Coster*, ECR [2001] I-9445.

47 W sprawie wspólnej konstrukcji podstaw poszczególnych swobód zob. A. Wróbel, *Wspólny rynek i rynek wewnętrzny w:* (red.) J. Barcz: *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe. Prawo materialne i polityki*, Warszawa 2006, s. II-4-II-42; D. Miąsik, *Komentarz do art. 14 w: Komentarz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską*, (red.) A. Wróbel, Warszawa 2008, s. 406; C-254/98, *TK-Heimdienst*, ECR [2000] I-151, pkt 14; C-164/99, *Portugalia Construções*, ECR [2002] I-787, pkt 16; C-369/96 i C-376/96, *Arblade i in.*, ECR [1999] I-8453, pkt 33; C-165/98, *Mazzoleni i ISA*, ECR [2001] I-2189, pkt 22.

rym jeden z przepisów ustawy z 30.10.1992 r. o zmianie ustawy o wynalazczości i ustawy o Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej⁴⁸ uznano za sprzeczny z art. 28 TWE, ponieważ „uzależnienie ochrony prawnej od produkcji krajowej stwarza dla uprawnionego, który chce korzystać z tego prawa, bodziec do podjęcia produkcji krajowej kosztem importu”.⁴⁹

**Element transgraniczny nie musi być bezpośrednio związany ze stroną postępowania występującą z określonymi żądania-
mi.** Przykładowo, sprawa będzie miała charakter wspólnotowy również wtedy, gdy postępowanie dotyczy praw lub obowiązków obywatela państwa trzeciego, jeżeli jest on członkiem rodziny obywatela unijnego, który korzysta z jednej ze swobód rynku wewnętrznego.⁵⁰

Jednak niezbędne jest, by **element transgraniczny pozostawał w bezpośrednim związku z przedmiotem postępowania przed sądem krajowym.**⁵¹ Przedmiotowa bezpośredniość zachodzi wówczas, gdy występowanie tego łącznika będzie miało znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy lub ustalenia jego ostatecznej podstawy normatywnej. Nie wystarczy zatem stwierdzenie, że w okolicznościach faktycznych sprawy element transgraniczny pojawia się, ale z punktu widzenia przedmiotu postępowania jest nieistotny dla wydania rozstrzygnięcia. Przepisy krajowe, które w jednakowym stopniu odnoszą się do przynależnych tego państwa i innych państw członkowskich, mogą być oceniane pod kątem zgodności z przepisami TWE tylko w stopniu, w jakim „stosują się do sytuacji związanych z handlem wewnątrzspółnotowym”.⁵²

Nie mają charakteru wspólnotowego sprawy, w których na uprawnienia wynikające ze swobody przemieszczania powołują się osoby, które nigdy nie skorzystały z jednej z wolności składających się na swobodę przemieszczania⁵³ albo nie powołują się na nie w związku z zamiarem skorzystania ze swobody, którego realizacja napotyka trudności ze strony prawa krajowego.⁵⁴ Nie jest sprawą wspólnotową sprawa, w której na uprawnienia wynikające ze swobody przepływu pracowników powołuje się

osoba wykonująca działalność zawodową wykonywała w całości na terenie państwa członkowskiego, którego jest obywatelem, a która dopiero po przejściu na emeryturę skorzystała z prawa pobytu w innym państwie członkowskim, nie mając zamiaru wykonywania tam jakiegokolwiek pracy najemnej.⁵⁵

Do spraw z elementem transgranicznym należy zaliczyć sprawy, w których strona wywodzi określone uprawnienia z instytucji obywatelstwa unijnego.⁵⁶ Wszelkiego rodzaju przepisy krajowe, które ograniczają, utrudniają, zniechęcają do zmiany miejsca zamieszkania obywateli unijnych są objęte zakresem zastosowania art. 18 TWE.⁵⁷ Dlatego coraz częściej sądy krajowe są zmuszone badać, czy art. 18 faktycznie stosuje się w toczącym się przed nimi postępowaniu.⁵⁸ Obecnie na art. 18 można się powołać zawsze wówczas, gdy przepisy krajowe tworzą przeszkody w korzystaniu przez obywatela Unii z prawa do przemieszczania się i przebywania na terytorium innych państw członkowskich.⁵⁹ Zatem, sprawą wspólnotową będzie każda sprawa, w której skorzystanie przez zainteresowanych z prawa do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państwa członkowskiego innego niż państwo, którego mają obywatelstwo, spowodowało pozbawienie prawa do otrzymania tego świadczenia.⁶⁰ Do tej kategorii spraw o charakterze wspólnotowym należy zaliczyć sprawę *Nerkowskiej*.⁶¹ Element transgraniczny w tym postępowaniu, toczącym się między obywatelką polską a polskim organem rentowym, polegał na tym, że wynikający z przepisów ustawy wymóg przebywania na terytorium Polski oddziaływał na swobodę przemieszczania się uprawnionych do świadczeń.

4. Sprawy wspólnotowe bez elementu transgranicznego

Analiza praktyki polskiego wymiaru sprawiedliwości pokazuje, że liczba spraw wspólnotowych z elementem transgranicznym⁶² jest znikoma w porównaniu ze sprawami wspólnoto-

48 DzU z 1993 r. nr 4, poz. 14 ze zm.

49 Wyrok SN z 10.02.2006 r. (III CSK 112/05).

50 C-109/01, *Akrich*, ECR [2003] I-9607; C-62/00, *Carpenter*, ECR [2002] I-6279.

51 Zob. C-318/00, *Bacardi-Martini*, ECR [2003] I-905. W sprawie tej można zidentyfikować następujące warianty elementu transgranicznego: 1) przedsiębiorca francuski zawiera umowę najmu powierzchni reklamowej z przedsiębiorcą brytyjskim; 2) emisja sygnału telewizyjnego oraz umowa transmisji sygnału z terytorium Zjednoczonego Królestwa na terytorium Francji. Oba warianty elementu transgranicznego pozostają bez związku z przedmiotem postępowania (roszczenia z tytułu niewykonania umowy oraz nakłaniania do niewykonania umowy). Sprawa byłaby objęta zakresem zastosowania prawa wspólnotowego, gdyby powód wywodził wobec pozwanych określone roszczenia z art. 49 TWE lub gdyby prawo francuskie wpływało na możliwość zawarcia lub wykonania umowy sprzedaży powierzchni reklamowej na bandach dookoła boiska (np. zakazując przedsiębiorcom francuskim reklamowania napojów alkoholowych za granicą albo karząc przedsiębiorcę, który zlecił emisję swoich reklam zagranicznej telewizji). Zakaz reklamy wynikający z prawa francuskiego faktycznie stanowi ograniczenie swobody świadczenia usług (por. C-262/02, *Komisja p. Francji*, Zb. Orz. [2004] I-6569, pkt 22 i C-429/02, *Bacardi France*, Zb. Orz. [2004] I-6613, pkt 31), ale w okolicznościach faktycznych sprawy nie ma zastosowania do powoda ani do pozwanych.

52 C-515/99, *Hans Reisch i in.*, ECR [2002] I-2157, pkt 24. Tak również wyrok WSA w Warszawie z 4.04.2007 r., sygn akt VII SA/Wa 2215/06. Element transgraniczny w tej sprawie polegał na „prowadzeniu sprzedaży produktów leczniczych również poza obszarem Polski”.

53 C-206/91, *Poirrez*, ECR [1992] I-6685, pkt 10, 11 i 12; C-60/00, *Carpenter*..., pkt 28.

54 C-432/05, *Unibet*, Zb. Orz. [2007] I-2271, W sprawie *Unibet* na zamiar skorzystania ze swobody świadczenia usług wskazywało zakupienie powierzchni reklamowej przez potencjalnego usługodawcę, celem promowania swoich usług, oraz retorsje podjęte przez władze krajowe przeciwko

tym środkom masowego przekazu, które sprzedały Unibet powierzchnię reklamową, pkt 17–18.

55 C-520/04, *Turpeinen*..., pkt 16.

56 S. O'Leary, *The relationship between community citizenship and the protection of fundamental rights in community law*, 32 „Common Market Law Review” 1995/2, s. 522.

57 M. Cousins, *Citizenship, residence and social security*, 32 „European Law Review” 2007/3, s. 391.

58 Por. postanowienie SO w Koszalinie z 13.11.2006 r. (IVU 1660/06), a także M. Tomaszewska, S. Majkowska-Szulc, *Obywatelstwo UE a dostęp*..., s. 56; H. Lokrantz-Bernitz, *Citizenship law – no longer exclusive national competence towards individual European Union membership based on domicile* w: (red.) N. Wahl, P. Cramer, *Swedish studies in European law*, Oksford 2006, s. 205–207; C-192/05, *Tas-Hagen*..., pkt 25; C-378/97, *Wijzenbeek*, ECR [1999] I-6207, pkt 19 i 22; C-370/90, *Singh*, ECR [1992] I-4265.

59 C-403/03, *Schempp*..., pkt 43.

60 C-192/05, *Tas-Hagen*..., pkt 27.

61 Postanowienie SO w Koszalinie z 13.11.2006 r., (IV U 1660/06); C-499/06, *Nerkowska*, www.curia.eu

62 W orzecznictwie SN do spraw z elementem transgranicznym można zaliczyć jedynie wyrok SN z 10.02.2006 r. (III CSK 112/05). W orzecznictwie NSA i WSA element transgraniczny pojawiał się praktycznie wyłącznie w sprawach dotyczących akcyzy od importowanych używanych samochodów osobowych (np. wyroki WSA w Warszawie z: 9.05.2008 r. (III SA/Wa 439/08); 10.01.2008 r. (III SA/Wa 1767/07); 31.03.2008 r. (III SA/Wa 1998/07), a jedynie wyjątkowo w postępowaniach o innym przedmiocie (np. dotyczącym leczenia za granicą – wyrok WSA w Warszawie z 29.11.2007 r. (III SA/Wa 1574/07). Element ten występował w pytaniach prejudycjalnych przedłożonych przez polskie sądy w sprawach: C-313/05, *Brzeziński*, Zb. Orz. [2007] I-513; C-134/07, *Kawala*, www.curia.eu; C-499/06, *Nerkowska*, www.curia.eu; C-426/07, *Krawczyński*, www.curia.eu oraz postanowieniu WSA w Poznaniu z 30.05.2008 r. (I SA/Po 1756/07), www.nsa.gov.pl

wymi bez takiego łącznika.⁶³ Do omawianej tu kategorii spraw wspólnotowych należy zaliczyć postępowania, w których rozstrzygnięcie sądu powinno bazować na przepisach TWE, które nie zawierają odwołania do klauzuli między państwowej (handlu wewnątrz wspólnotowego), umów międzynarodowych zawartych przez Wspólnotę, rozporządzeń, dyrektyw oraz decyzji ramowych.

O statusie postępowania jako sprawy wspólnotowej nie decyduje sama treść żądań formułowanych w inicjujących je (lub poszczególne jego etapy) pismach procesowych. Argumenty uczestników postępowania, ich żądania lub zarzuty mogą być jedynie pomocne dla takiego ustalenia, ale nie determinują wspólnotowego charakteru postępowania. Treść żądań nie wpływa bowiem na zakres zastosowania prawa wspólnotowego, gdyż ma on charakter obiektywny i jest niezależny od woli uczestników postępowania. Jeżeli z przepisu prawa wspólnotowego jest wywodzone określone uprawnienie, które nie jest objęte zakresem zastosowania wynikającej z niego normy, to sąd *de facto* nie ma obowiązku stosowania prawa wspólnotowego, nie musi kierować do ETS pytania i orzeczenie sądowe nieuwzględniające takiego żądania nie będzie wadliwe.⁶⁴ Ewentualne pytania prejudycjalne sądu krajowego lub odpowiedź Trybunału na przedstawione do rozstrzygnięcia wątpliwości sądu krajowego będą się bowiem ograniczały do pytania o zakres zastosowania prawa wspólnotowego.⁶⁵

Natomiast sprawą wspólnotową będzie postępowanie, w którym określone żądania wywodzone są z bezpośrednio skutecznych przepisów prawa wspólnotowego, jak np. art. 81 TWE, ale nie zostaną udowodnione przesłanki zakazu porozumień ograniczających konkurencję, skutkiem czego ewentualne roszczenia zostaną oddalone. Sprawa taka jest bowiem objęta zakresem zastosowania prawa wspólnotowego. Sprawą wspólnotową będzie także sprawa, w której uczestnicy postępowania nie opierają roszczeń lub zarzutów na prawie wspólnotowym

lub powołują błędną podstawę prawną. Rozpoznając zgłaszane w toku postępowania żądania lub podnoszone zarzuty, sąd krajowy ma bowiem obowiązek – na zasadach określonych w formule *Peterbroeck/van Schijndel* – stosować prawo wspólnotowe tak jak prawo krajowe. Prawo wspólnotowe stanowi integralną część krajowego porządku prawnego,⁶⁶ zatem tak jak niezależnie od woli stron i ich argumentacji, sąd krajowy będzie stosował przepisy kodeksu cywilnego, ustalając ich treść w drodze wykładni z uwzględnieniem dotychczasowego dorobku judykatury i doktryny, tak samo – jeżeli tylko sprawa będzie miała charakter wspólnotowy – sąd krajowy będzie ustalał zakres normy wynikającej z kodeksu cywilnego z uwzględnieniem kontekstu prawa wspólnotowego, który będzie decydował o tym, jaka jest faktyczna treść normy (np. pojęcie działalności gospodarczej z art. 449³ § 1 k.c., w przypadku gdy pozwany producent produktu niebezpiecznego będzie powoływał się na wskazane w wyżej wymienionym przepisie okoliczności egzoneracyjne) albo czy przepis kodeksu cywilnego może znaleźć zastosowanie.⁶⁷

Najszerszą kategorią spraw wspólnotowych są sprawy, w których stosowane są przepisy prawa krajowego wykonujące przepisy prawa wspólnotowego⁶⁸ i które dotyczą „sytuacji objętych zakresem dyrektywy”⁶⁹ (niezależnie od zagadnienia bezpośredniego skutku dyrektywy). Sprawa może mieć charakter wspólnotowy, gdy sąd stosuje przepisy prawa krajowego, które zawierają w sobie pojęcie, wprowadzone do krajowego systemu prawnego na mocy przepisów wdrażających dyrektywę lub które pozostają w związku z interpretacją instytucji i pojęć wywodzących się z prawa wspólnotowego.⁷⁰ Przy wykładni takich przepisów należy zawsze uwzględniać regulacje prawa europejskiego oraz orzecznictwo ETS,⁷¹ ponieważ sąd krajowy tylko „formalnie” będzie opierał swoje rozstrzygnięcie na prawie krajowym. Rozpoznając sprawę, w której są stosowane takie przepisy, sąd krajowy musi nie tylko badać, czy dyrektywa

63 Na częste pomijanie wspólnotowego charakteru sprawy w postępowaniach, w których element transgraniczny nie występuje zwracają uwagę także A. Wilk, P. Wróbel, *Orzecznictwo sądów administracyjnych...*, s. 49–50.

64 Zob. np. sprawy, w których żądania wywodzone z art. 2 i 3 TWE: 126/86, *Zaera*, ECR [1987] 3697, pkt 11 oraz C-78/90 do C-83/90, *Compagnie commerciale de l'Ouest i in.*, ECR [1992] I-1847, pkt 17 i 18.

65 W sprawie C-379/04, *Dahms*, Zb. Orz. [2005] I-8723, ETS udzielał odpowiedzi na pytania sądu krajowego przedłożone w toku sporu dotyczącego wysokości opłaty z tytułu udziału w konkursie wina. Powód wywodził z art. 21 rozporządzenia Komisji nr 753/2002 z 29.04.2002 r. ustanawiającego niektóre zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1493/1999 odnośnie do opisu, oznaczania, prezentacji i ochrony niektórych produktów sektora wina (Dz. Urz. WE z 2002 r., L 118, s. 1) prawo do uiszczenia opłaty z tytułu udziału w konkursie frankofońskich win na takich samych zasadach, jakie obowiązywały w odniesieniu do członków organizującego go związku producenckiego. Trybunał poprzestął na udzieleniu odpowiedzi tylko na jedno pytanie sądu krajowego, w której uznał, że art. 21 wyżej wymienionego rozporządzenia powinien być interpretowany w ten sposób, iż nie przyznaje prawa uczestnikom lub potencjalnym uczestnikom konkursu win prawa do kwestionowania zasad organizacji takiego konkursu, w szczególności wysokości wpisowego.

66 A. Wróbel, *Autonomia proceduralna państw członkowskich. Zasada efektywności i zasady efektywnej ochrony sądowej w prawie Unii Europejskiej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2005/1, s. 57; A. Wyrozumska, *Stosowanie prawa wspólnotowego a art. 91, 188 ust. 2 i 193 Konstytucji RP – glosa do postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z 19.12.2006 r.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2007/3, s. 41.

67 Szerzej o kwestii stosowania prawa wspólnotowego *ex officio* oraz związanych z nią kontrowersjach zob. K. Kowalik-Bańczyk, *Uwzględnianie przez sąd...*, s. 10.

68 Z. Hajn, *Specyficzne problemy stosowania europejskiego prawa pracy*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/8, s. 7.

69 Zob. dyrektywa Rady 91/414 z 15.07.1991 r. dotycząca wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin, Dz. Urz. WE z 1991 r., L 230, s. 1, polskie wyd. specj., Dz. Urz. UE z 2005 r., rozdz. 3, t. 11, s. 332 (wyrok WSA w Warszawie z 14.02.2007 r. (IV SA/Wa 1447/06); pierwsza dyrektywa Rady 89/104 z 21.12.1988 r. w sprawie zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych, Dz. Urz. WE z 1989 r., L 40, s. 1; polskie wyd. specj., Dz. Urz. UE z 2005 r., rozdz. 17, t. 1, s. 92 (wyrok SN z 7.03.2007 r., II CSK 428/06); dyrektywa Rady 80/987 z 20.10.1980 r. w sprawie ochrony pracowników na wypadek niewypłacalności ich pracodawcy, Dz. Urz. WE z 1980 r., L 283, s. 23; polskie wyd. specj., Dz. Urz. UE z 2005 r., rozdz. 5, t. 1, s. 217 (wyrok SN z 18.12.2006 r., II PK 17/06; wyrok SN z 5.12.2006 r., II PK 18/06); dyrektywa Parlamentu i Rady 2002/21 z 7.03.2002 r. w sprawie wspólnych ram regulacyjnych sieci i usług łączności elektronicznej, Dz. Urz. WE z 2002 r., L 108, s. 33; polskie wyd. specj., Dz. Urz. WE z 2004 r., rozdz. 13, t. 29, s. 349 (postanowienie SN z 20.02.2008 r., III SK 23/07); dyrektywa Rady 2000/78 z 27.11.2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy, Dz. Urz. WE z 2000 r., L 303, s. 16; polskie wyd. specj., Dz. Urz. UE z 2004 r., rozdz. 5, t. 4, s. 79 (wyrok SN z 22.02.2007 r., PK 242/06); dyrektywa Rady 79/7 z 19.12.1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, Dz. Urz. WE z 1979 r., L 6, s. 24; polskie wyd. specj., Dz. Urz. UE z 2005 r., rozdz. 5, t. 1, s. 215 (wyrok SN z 4.01.2008 r., I UK 182/07); dyrektywa Rady 86/653 z 18.12.1986 r. w sprawie koordynacji ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do przedstawicieli handlowych działających na własny rachunek, Dz. Urz. WE z 1986 r., L 382, s. 17, polskie wyd. specj., Dz. Urz. UE z 2005 r., rozdz. 6, t. 1, s. 177 (wyrok SN z 8.11.2005 r., I CK 207/05).

70 C-60/03, *Wolff & Müller*, Zb. Orz. [2004] I-9553, pkt 22; E. Maniewska, *Prawo wspólnotowe wykładnia prawa polskiego...*, s. 50.

71 Wyrok SN z 22.02.2007 r. (I PK 242/06).

została prawidłowo implementowana,⁷² ale przede wszystkim interpretować pojęcia i instytucje wprowadzone do prawa krajowego z uwzględnieniem kontekstu dyrektywy i konieczności jednolitej wykładni przez sądy wszystkich państw członkowskich.⁷³ Od zastosowania przepisów dyrektywy lub innego aktu prawnego wymagającego implementacji⁷⁴ zależy bowiem rekonstrukcja podstawy normatywnej rozstrzygnięcia, np. czy określone działanie stanowi czyn nieuczciwej konkurencji, czy też prawo wspólnotowe wyłącza bezprawność zachowania zakazanego przez prawo krajowe, które jednak wadliwie implementowało dyrektywę;⁷⁵ czy pominięcie dyrygenta w katalogu pracowników uprawnionych do emerytury w wieku niższym, przy jednoczesnym przyznaniu takiego uprawnienia dyrygentom stanowi zakazaną dyskryminację ze względu na płeć, skutkiem której dyrygentowi należy przyznać świadczenie na zasadach obowiązujących dyrygentki.⁷⁶

Sprawami wspólnotowymi zaliczanymi do omawianej kategorii będą także postępowania, których przedmiot będzie pokrywał się z zakresem zastosowania **mieszanych umów międzynarodowych** stanowiących źródło prawa wspólnotowego.⁷⁷ W przypadku umów tego rodzaju zawarte w nich przepisy należy traktować jako źródła prawa wspólnotowego, gdy Wspólnota skorzysta z przysługującej jej kompetencji legislacyjnej i wyda przepisy dotyczące zagadnienia, które jest jednocześnie objęte zakresem normowania konkretnego postanowienia umowy międzynarodowej.⁷⁸ W sprawie *Dior*, ETS rozszerzył zakres, w jakim postanowienia mieszanych umów międzynarodowych stanowią źródło prawa wspólnotowego. Status taki mają nie tylko te postanowienia, których zakres normowania pokrywa się z przedmiotem regulacji przepisów prawa wspólnotowego, ale także te postanowienia umów, które mogą znajdować zastosowanie zarówno w sprawach normowanych przez prawo wspólnotowe, jak i w sprawach normowanych przez prawo krajowe.⁷⁹

5. Odwrotna dyskryminacja

Zakazując dyskryminacji ze względu na pochodzenie, prawo wspólnotowe pozwala państwom członkowskim na gorsze traktowanie własnych przynależnych w porównaniu do przy-

należnych z innych państw członkowskich, którzy chronieni są przez prawa wspólnotowe.⁸⁰ Zróźnicowanie to skutkuje **odwrotną dyskryminacją**, która polega na tym, że w wielu kluczowych obszarach zastosowania prawa wspólnotowego *ratio-nae materiae*, jego zakres podmiotowy jest ograniczony do spraw z elementem transgranicznym.⁸¹ Skutki dyskryminacji odwrotnej łagodzi rozszerzająca interpretacja poszczególnych swobód, zgodnie z którą jednostka może się powoływać na prawo wspólnotowe przeciwko macierzystemu państwu, jeżeli skorzystała z uprawnień, jakie dają swobody rynku wewnętrznego.⁸² Obecnie niezgodne z prawem do swobodnego przemieszczania się jest traktowanie tego obywatela w państwie, którego ma obywatelstwo, w sposób mniej korzystny, niż gdyby nie skorzystał on z wprowadzonych traktatem ułatwień w zakresie przepływu.⁸³ Z punktu widzenia prawa wspólnotowego **zakaz odwrotnej dyskryminacji rozumiany jest jednak dość wąsko i obejmuje** – w szczególności – następujące sytuacje:

- towar wywieziony z państwa członkowskiego jest następnie reimportowany i dotykają go restrykcje wynikające ze zróźnicowanych unormowań jakościowych dla produktów przeznaczonych na rynek krajowy i rynek eksportowy lub przepisy utrudniające jego sprzedaż (np. ceny sztywne lub minimalne);⁸⁴

- obywatel państwa członkowskiego uzyskał w innym państwie członkowskim określone kwalifikacje⁸⁵ lub dyplom i napotyka trudności z ich uznaniem;⁸⁶

- obywatel państwa członkowskiego powraca do macierzystego państwa i napotyka restrykcje dotyczące prawa pobytu członków rodziny niemających obywatelstwa tego państwa.⁸⁷

Odrębną kategorię spraw wspólnotowych stanowią sprawy, w których **sądy krajowe powinny odmówić zastosowania przepisu prawa krajowego skutkującego odwrotną dyskryminacją własnych przynależnych jako sprzecznego z krajową konstytucją**.⁸⁸ W takich sprawach rozstrzygnięcie sporu będzie wymagało zastosowania prawa wspólnotowego w celu ustalenia wynikającego z niego zakresu praw lub obowiązków, na jakie może się powołać przynależny innego państwa członkowskiego. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego RP „ochrona przed taką dyskryminacją *à rebours* jest zadaniem władz krajowych, dlatego także na Trybunale Konstytucyjnym ciąży po-

72 Wyrok SN z 8.11.2005 r. (I CK 207/05).

73 Np. data niewypłacalności pracodawcy – wyroki SN z: 18.12.2006 r. (II PK 17/06) oraz 5.12.2006 r. (II PK 18/06); pojęcie renomowanego znaku towarowego – wyrok SN z 7.03.2007 r. (II CSK 428/06).

74 Dotyczy to także niektórych rozporządzeń, zob. np. C-60/02, X, Zb. Orz. [2004] I-651.

75 Np. w sprawie C-3/99, *Ruwet*, ECR [2000] I-8749 obie strony postępowania przed sądem krajowym rozumiały inaczej zakres harmonizacji wprowadzony na mocy dyrektyw dotyczących towarów paczkowanych.

76 Wyrok SN z 4.01.2008 r. (I UK 182/07).

77 Szerzej w sprawie umów mieszanych zob. E. Skrzydło-Tefelska, *Stosunki zewnętrzne Unii Europejskiej w: Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, (red.) J. Barcz, Warszawa 2003, s. 409; M. Niedźwiedz, *Umowy międzynarodowe mieszane w świetle prawa Wspólnoty Europejskiej*, Warszawa 2004; P. Koutrakos, *EU international relations law*, Oksford 2006, s. 77–132; P. Eeckhout, *External relations of the EU. Legal and constitutional foundations*, Oksford 2004, s. 190–225; J. Sozański, *Wspólnotowe a powszechne prawo traktatów – wzajemne relacje a jedność czy odrębność unormowań i systemów*, Toruń 2004, s. 163.

78 Zob. np. w odniesieniu do Porozumienia TRIPS: C-53/96, *Hermès*, ECR [1998] I-3603, pkt 32.

79 C-431/05, *Merck Genéricos*, Zb. Orz. [2007] I-7001, pkt 39.

80 120/78, *Rewe-Zentrale AG p. Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*, ECR [1979] 649; 98/86, *Mathot*, ECR [1987] 809; A. Somek, *Reverse discrimination revisited. Coping with an incongruity between Community law and Member States*

legislation, Wiedeń 1998, s. 1; C. Ritter, *Purely internal situations, reverse discrimination*, Guimont, *Dzodzi and article 234*, 31 „European Law Review” 2006/5, s. 690; szerzej zob. A. Wróbel, *Komentarz do art. 12 w: Komentarz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Tom I*, (red.) A. Wróbel, s. 345–349.

81 C. Ritter, *Purely internal situations...*, s. 691.

82 S.L. Kalela, *Właściwość Trybunału Sprawiedliwości...*, s. 141; C. Ritter, *Purely internal situations...*, s. 692–693.

83 C-224/02, *D'Hoop*, ECR [2002] I-6191, pkt 30; C-224/02, *Pusa...*, pkt 18–19; C-520/04, *Turpeinen*, Zb. Orz. [2006] I-10685, pkt 20.

84 229/83, *Leclerc*, ECR [1985] 1, pkt 26; 355/85, *Cognet*, ECR [1986] 3231.

85 115/78, *Knoors*, ECR [1979] 399.

86 C-19/92, *Kraus*, ECR [1993] I-1663.

87 C-370/90, *Singh*, ECR [1990] I-3461.

88 S.L. Kalela, *Właściwość Trybunału Sprawiedliwości...*, s. 140; A. Arnulf, *The European Union and its Court of Justice*, Oksford 1999, s. 55; A. Wróbel, *Pytania prawne...*, s. 796; C. Ritter, *Purely internal situations...*, s. 693. W sprawie C-459/99, *MRAX*, ECR [2002] I-6591 chodziło o przepisy belgijskie dotyczące prawa pobytu obywateli państw trzecich, które zrównały małżonków obywateli belgijskich mających obywatelstwo państw trzecich z obywatelami innych państw członkowskich, tak by małżonkowie nie byli traktowani inaczej w zależności od tego, czy są małżonkami obywateli belgijskich lub innych państw członkowskich. Trybunał orzekł, że udzieli odpowiedzi na pytania dotyczące interpretacji przepisów dyrektyw 64/221, 68/360 oraz 73/148 i rozporządzenia nr 2317/95, ale tylko w zakresie dotyczącym obywatela państwa trzeciego będącego małżonkiem obywatela państwa członkowskiego.

winność dostrzegania problemu, stwarzanego taką dyskryminacją”.⁸⁹ Daje to podstawy dla tezy, zgodnie z którą TK jest skłonny uznać przepisy prawa polskiego, które skutkują powstaniem dyskryminacji odwrotnej za niekonstytucyjne. Należy jednak podkreślić, że TK nie rozstrzygnął tej kwestii jednoznacznie, gdyż w sprawie *biopaliw* podstawę niekonstytucyjności przepisów wywołujących taki skutek stanowiło naruszenie art. 22 Konstytucji RP, wynikające z niemożności wyegzekwowania obowiązków nałożonych przez ustawodawcę od przynależnych innych państw członkowskich, a nie sam fakt zróżnicowanego traktowania przedsiębiorców polskich i zagranicznych wynikający ze sprzeczności prawa polskiego z prawem wspólnotowym w zakresie dotyczącym wprowadzania do obrotu paliw wyprodukowanych w innych państwach.⁹⁰

6. Odesłanie do prawa wspólnotowego

Szczególnym przypadkiem spraw wspólnotowych są postępowania, w których sąd stosuje przepisy krajowe zawierające odesłanie do prawa wspólnotowego.⁹¹ Sprawy tego rodzaju mają charakter wspólnotowy, ponieważ od interpretacji prawa wspólnotowego zależy interpretacja i zastosowanie prawa krajowego. Wówczas „jest to oczywiście w interesie Wspólnoty, by w celu uniknięcia rozbieżności w interpretacji w przyszłości, przepisy lub instytucje zaczerpnięte z prawa wspólnotowego były interpretowane jednolicie, bez względu na okoliczności, w których znajdują zastosowanie”.⁹² Wskazuje się, że traktowanie takich spraw jako wspólnotowych uzasadnione jest potrzebą uniknięcia ewentualnej dyskryminacji⁹³ oraz zapobieżenia „jakimkolwiek zniekształceniu konkurencji”.⁹⁴

Odesłanie może przybierać różne formy.⁹⁵ Jako odesłania nie można traktować sytuacji, w których przepisy prawa krajowego powielają treść przepisów prawa wspólnotowego i normują w identyczny sposób określone kwestie równoległe do prawa wspólnotowego.⁹⁶

7. Podsumowanie

Złożoność omawianej problematyki obrazuje okoliczność, że w zależności od przedmiotu postępowania, sprawy rozpoznawane na podstawie tej samej ustawy przez ten sam sąd mogą mieć lub nie status spraw wspólnotowych. Przykładowo, w sprawach z zakresu ochrony konkurencji i konsumentów sprawami wspólnotowymi będą postępowania, w których rozpoznawane będą odwołania od decyzji Prezesa UOKiK dotyczące naruszenia przez przedsiębiorców art. 6 lub 9 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w związku z art. 81 i 82 TWE, a także wszystkie sprawy z zakresu praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. Natomiast nie będą sprawami wspólnotowymi te postępowania, w których rozpoznaje się odwołania od decyzji Prezesa UOKiK stwierdzających naruszenie art. 6 lub 8 wspomnianej ustawy. Sprawami wspólnotowymi będą zawsze sprawy z zakresu odpowiedzialności za szkodę wyrządzone przez produkt niebezpieczny, natomiast

sprawy z tytułu odpowiedzialności deliktowej obejmujące inne zachowania, mogą mieć wyjątkowo taki charakter.

Wyczerpujące omówienie instytucji sprawy wspólnotowej w jednym artykule nie jest możliwe. Wymienienie wszystkich postępowań, w których sądy krajowe mają obowiązek stosować prawo wspólnotowe wymaga opracowań poświęconych poszczególnym gałęziom prawa, celem uchwycenia aktualnego – na dzień publikacji – stanu „ingerencji” prawodawcy wspólnotowego w prawo krajowe, a tym samym zakresu zastosowania prawa wspólnotowego *rationae materiae*.⁹⁷ Jednak, **posługiwanie się zawartymi w niniejszym opracowaniu wskazówkami powinno pozwolić, zarówno sądom, jak i pełnomocnikom stron na prawidłowe, rzetelne i przede wszystkim skuteczne korzystanie z prawa wspólnotowego**, w tych postępowaniach, w których rzeczywiście powinno ono stanowić podstawę rozstrzygnięcia.

Summary

A Community case before a national court

The purpose of this article is to provide the legal practitioners with hints allowing them to identify judicial proceedings – called Community cases – in the course of which Polish courts are under the duty to apply EC law, as part of the legal system in force in Poland. The heading of „Community cases” covers those proceedings, which subject matter falls within the scope of EC law, defined by: 1) cross-border element, 2) claims based on directly effective provisions of EC law, 3) secondary EC legislation, implemented by national law applied by the court, 4) reverse discrimination, 5) referral to EC law.

dr Dawid Miąsik

Autor jest członkiem Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego oraz pracownikiem Zakładu Prawa Konkurencji Instytutu Nauk Prawnych PAN.

⁸⁹ Wyrok TK z 21.04.2004 r. (K 33/03), pkt 13.

⁹⁰ Taką interpretację orzeczenia TK przyjął SN w wyroku z 6.12.2007 r. (III SK 20/07).

⁹¹ S.L. Kalela, *Właściwość Trybunału Sprawiedliwości...*, s. 138; A. Wróbel, *Pytania prawne...*, s. 794; A. Knade-Plaskacz, *Pytania prejudycjalne do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawach czysto wewnętrznych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2006/1, s. 10; D. Kornobis-Romanowska, *Sąd krajowy...*, s. 126–128; K. Scheuring, *Orzeczenie w trybie prejudycjalnym, praktyczne rozważania na podstawie art. 234 TWE w: Stosowanie prawa wspólnotowego...*, s. 137.

⁹² C-300/01, *Salzmann*, ECR [2003] I-4899, pkt 34.

⁹³ C-448/98, *Guimont...*, pkt 23; C-515/99, *Hans Reisch i in...*, pkt 26.

⁹⁴ C-43/00, *Andersen og Jensen ApS p. Skatteministeriet...*, pkt 18.

⁹⁵ 298/87, *Dzodzi*, ECR [1990] I-3763; C-231/89, *Gmurzynska-Bscher*, ECR [1990] I-4003; C-1/99, *Kofisa Italia Srl*, ECR [2001] I-207, pkt 26–28; C-28/95, *Leur-Bloem*, ECR [1997] I-4161; C-217/05, *Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio p. Compañía Española de Petróleos SA*, Zb. Orz. [2006] I-11987, pkt 19.

⁹⁶ C-346/93, *Kleinwort Benson*, ECR [1995] I-615, potwierdzone w C-1/99, *Kofisa Italia Srl*, ECR [2001] I-207, pkt 30; A. Knade-Plaskacz, *Pytania prejudycjalne...*, s. 33–34.

⁹⁷ Por. uzasadnienie postanowienia SO w Koszalinie z 13.11.2006 r. (IV U 160/06), w którym ostatnim uwzględnionym orzeczeniem prejudycjalnym był wyrok z 18.07.2006 r., C-406/04, *De Cuyper*, Zb. Orz. [2006] I-6947, podczas gdy tuż przed wydaniem przedmiotowego postanowienia (26.10.2006 r.) ETS rozstrzygnął sprawę C-192/05, *Tas-Hagen*.

